

جنگ اقتصادی:

پیامدها، راه کارها و فرصت‌ها

علی آقامحمدی

۱۳۹۷/۰۶/۱۴

۱. راهبرد اصلی علیه ایران

هدف: اعمال درد و ناکامی

- هدف کشور تحریم‌کننده ایجاد سختی یا ایجاد همزمان درد و ناکامی بر کشور هدف است، به‌نوعی که کشور هدف رفتار خود را تغییر دهد.

تشدید فشار برای افزایش اعتراضات معیشت پایه

- با توجه به این محدودیت که کشور تحریم کننده نمی تواند تا ابد فشارها را افزایش دهد، اعمال **تحریم های بسیار شدید (ضربه بزرگ اقتصادی) در مراحل ابتدایی**، دست بالا را برای تحریم کننده فراهم خواهد داشت.
- جمع بندی کنونی و اشنگتن اعمال فشار، با انتخاب **راهبرد ضربه بزرگ اقتصادی ابتدایی** است تا از طریق **ایجاد نارضایتی معیشت پایه گسترده** بتواند اهداف خود را محقق نماید.

۲. ابزار اعمال فشار و درد علیه ایران

ابزارهای فشار اقتصادی علیه ایران

اقتصاد ایران از سه زاویه در معرض تهدید و محدودیت روابط خارجی قرار خواهد گرفت:

۱- بازگشت تحریم‌های ثانویه (فراسرزمینی) ایالات متحده به‌واسطه خروج از برجام؛

۲- تحریم‌های مرتبط با کاتسا، حقوق بشر و غیره؛

۳- محدودیت‌های مرتبط با قرار گرفتن ایران در لیست سیاه FATF،

فعال شدن همزمان این سه محدودیت برای اقتصاد ایران می‌تواند شرایط سخت و شکننده‌ای را فراهم آورد.

تحریم‌های ثانویه:

همکاری اقتصادی با ایران یعنی عدم دسترسی به بازار امریکا

- واشنگتن با اعمال تحریم‌های ثانویه یا فراسرزمینی، شرکت‌ها و بانک‌ها و موسسات مالی را بین انتخاب بازار ایران و بازار امریکا در سر دو راهی قرار می‌دهد.
- اگر شرکت‌ها، موسسات مالی، بانک‌ها و حتی اشخاص به تجارت خود با ایران ادامه دهند، علاوه بر محرومیت از بازار امریکا، مجازات‌های سختی در انتظارشان خواهد بود.

کاتسا

- تحریم‌های مرتبط با کاتسا اعلان جنگ بخش خصوصی داخلی و خارجی به بخش دفاع و یا تحریم اقتصاد کشور به بهانه ارتباط با بخش دفاع است.
- هدف نهایی کاتسا قرار دادن اقتصاد کشور بر سر دوراهی قطع ارتباط با بخش دفاعی اعم از برنامه موشکی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نهادهای انقلابی یا انزوای کامل اقتصادی در جهان است.

تفاوت کاتسا با تحریم‌های گذشته

- تحریم افراد حقیقی و حقوقی به جای تحریم بخش‌های اقتصاد
- گنجانده شدن همه جنبه‌های قدرت ملی ایران در یک قانون و مقابله واحد با آن
- فشار اقتصادی به تمام کشور از طریق توسعه تحریم‌ها به بهانه برنامه دفاعی و

موشکی

محدودیت‌های ناشی از قرار گرفتن در لیست سیاه FATF

- بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری از برقراری روابط با بانک‌ها و شرکت‌های کشورهای در لیست سیاه خودداری می‌کنند.
- ایران در حال حاضر در لیست سیاه FATF قرار دارد؛ اما به‌علت برنامه‌های ایران برای مقابله با پدیده پول‌شویی در نظام مالی، اقدامات مقابله‌ای با نظام مالی ایران تعلیق شده است (تا اکتبر ۲۰۱۸؛ دو ماه آینده).

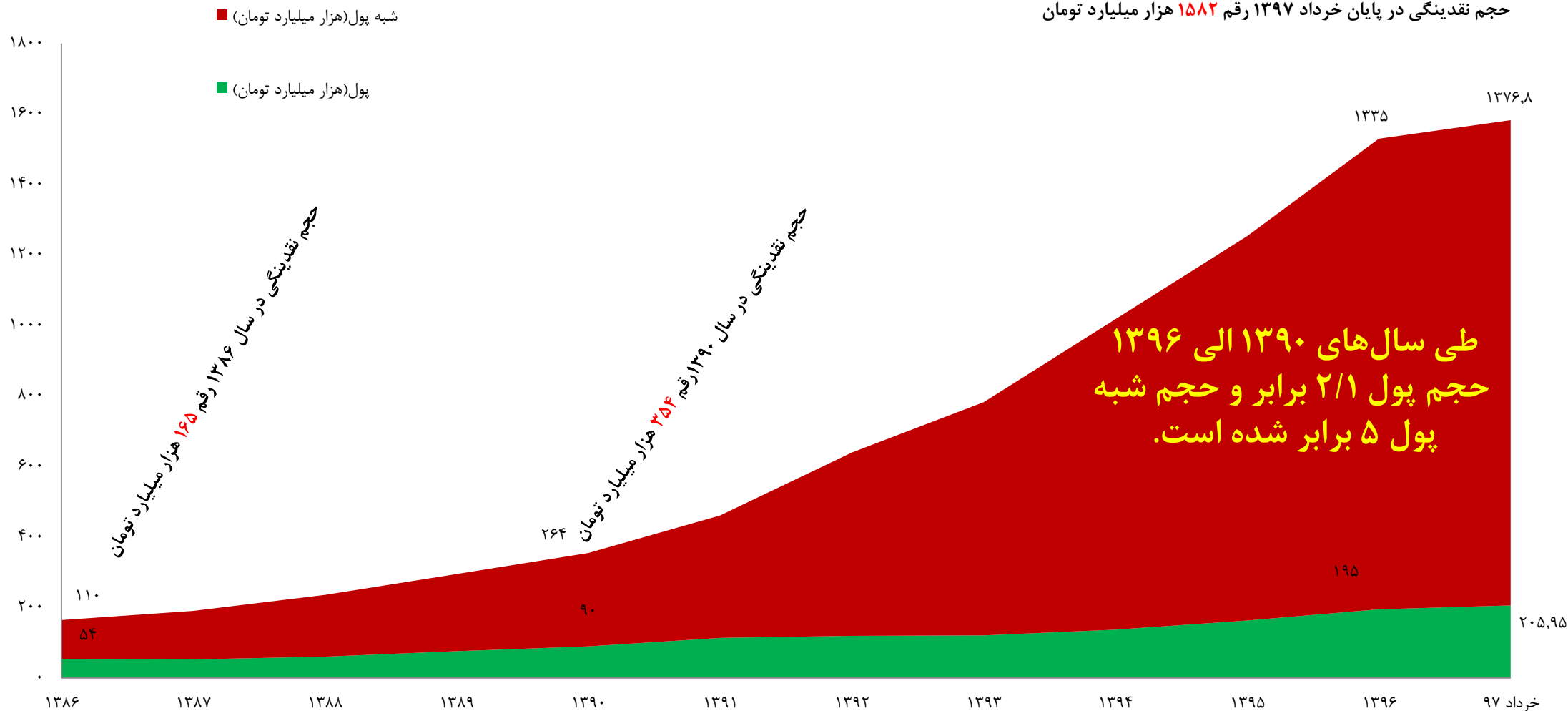
۳. ضربه به نقاط ضعف اقتصاد ایران

نقدینگی

بزرگ‌ترین نقطه آسیب‌پذیری کشور از محل نقدینگی

(به لحاظ حجم و رشد) است.

حجم نقدینگی در پایان خرداد ۱۳۹۷ رقم ۱۵۸۲ هزار میلیارد تومان

نظام بانکی

از بین رفتن بخشی از سرمایه بانک‌ها و افزایش مطالبات غیرجاری

(از جمله بدهی‌های معوق) از دلایل مشکلات در نظام بانکی است.

با قطع ارتباط بانکی با خارج از کشور، این مشکلات افزایش می‌یابد.

بازار ارز

محدودسازی یا قطع دسترسی به بانک‌های خارجی و

محدودیت دسترسی به ارز به صورت اسکناس از مشکلات

بازار ارز کشور به علت تشدید تحریم‌ها خواهد بود.

اشتغال

وجود جمعیت بیکار بزرگ و نرخ بالای بیکاری در بین جوانان

از مشکلات جاری کشور می باشد که با تشدید تحریم ها،

افزایش جمعیت بیکار و نرخ بیکاری قابل پیش بینی است.

قدرت خرید خانوار

قدرت خانوارها در دوره قبل تحریم‌ها کاهش یافته و علی‌رغم رشد

اقتصادی مثبت سال‌های گذشته ترمیم نشده است. با تشدید

تحریم‌ها، قدرت خرید خانوارها مجدداً کاهش خواهد یافت.

فساد اقتصادی

تشدید تحریم‌ها زمینه مناسبی برای ایجاد فرصت و

ظرفیت برای بزه‌کاران و فرصت‌طلبان فاسد فراهم

می‌نماید و میزان فساد اقتصادی افزایش می‌یابد.

۴. اقدامات تخریبی جنگ اقتصادی

گسترش بی‌اعتمادی

با بدتر شدن شرایط اقتصادی، میزان چک‌های برگشتی افزایش و تقلب و فریبکاری در معاملات افزایش می‌یابد که منجر به افزایش بی‌اعتمادی بین مردم می‌شود. از سوی دیگر، شرایط نامناسب اقتصادی، منجر به کاهش اعتماد مردم به مسئولان از حیث عدم وظایف و تحقق وعده‌های انتخاباتی نیز می‌گردد.

انتظارات منفی به آینده اقتصاد

نوسان قیمت‌ها و چشم‌انداز نامناسب برای سرمایه‌گذاری از جمله

دلایل انتظارات منفی به آینده اقتصاد ایران می‌شود. تشدید

تحریم‌ها موجب افزایش ابهام و بی‌اطمینانی به آینده اقتصاد و

احتیاط و توقف فعالان اقتصادی می‌گردد.

بزرگنمایی ناکارآمدی‌ها

اقتصاد ایران دارای دو عیب بزرگ دولتی و نفتی بودن است. تشدید

تحریم‌ها موجب هویداسازی ناکارآمدی‌ها و بهره‌گیری دشمنان با

بزرگنمایی و ناکارآمد جلوه دادن عملکرد اقتصاد ایران، موجب

تزریق ناامیدی به جامعه می‌گردد.

۵. مدیریت شرایط کنونی و نقش

مبلغان

ایجاد خسارت؛ اشتراک جنگ نظامی و جنگ اقتصادی

- همان‌طور که در یک جنگ نظامی تلفات، خسارت و هزینه‌هایی تحمیل می‌شود و طرفین جنگ با اقدامات مقابله‌ای و پیشگیرانه تلاش می‌کنند که کمترین تلفات را متحمل شوند، در جنگ اقتصادی نیز خسارت‌ها و هزینه‌های اجتناب‌ناپذیری تحمیل می‌شود که می‌بایستی تلاش شود که این خسارت‌ها به حداقل برسد.

آسیب‌های اجتناب‌ناپذیر کلان اقتصادی جنگ اقتصادی

- کاهش رشد اقتصادی (افزایش تعطیلی و ورشکستگی و کاهش تولید اجتناب‌ناپذیر بنگاه‌های اقتصادی)
- افزایش نرخ برابری ارز (کاهش ارزش پول ملی)
- افزایش نرخ تورم
- افزایش بیکاری
- کاهش سرمایه‌گذاری

ادامه - آسیب‌های اجتناب‌ناپذیر کلان اقتصادی جنگ اقتصادی

- افزایش ر ناترازی ترازپرداخت‌های خارجی و خروج اجتناب‌ناپذیر سرمایه از کشور
- افزایش کسری بودجه عمومی
- کاهش قدرت خرید خانوار
- کمبود کالاهای اساسی و راهبردی

فرماندهی مقابله با تحریم‌ها

- ستاد مقابله با تحریم‌ها و ستاد فرماندهی اقتصاد مقاوتی و شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا از جمله مراکز اصلی فرماندهی مقابله با تحریم‌های اقتصادی با هدف **حداقل‌سازی خسارت‌ها و هزینه‌های جنگ اقتصادی** و اطمینان از تداوم فضای کسب‌وکار در کشور می‌باشد.

خنثی‌سازی عملیات روانی

- **ارایه سیگنال قوی به فعالان اقتصادی و عموم مردم:** نشان می‌دهد مجموعه حاکمیت بیکار ننشسته و به فکر همه آحاد جامعه است و شرایط هرطور که پیش برود در حال آماده‌سازی برای کاهش آسیب‌ها و خسارت‌ها می‌باشند. تبیین این اقدامات می‌تواند علامت‌دهی قوی به مردم برای افزایش استقامت در مقابل تحریم‌ها باشد.

ارتقاء سرمایه اجتماعی و بهبود فضای اعتماد

- ارتقاء بی‌اعتمادی بین عامه مردم (مثلاً با افزایش چک‌های برگشتی) و بین مردم و حاکمیت یکی از تبعات منفی جنگ اقتصادی می‌باشد. تلطیف فضای عمومی و ایجاد فضای برادری و همبستگی می‌تواند در ارتقاء سرمایه اجتماعی و خنثی‌سازی اقدامات تخریبی تحریم‌ها نقش موثر داشته باشد. حل اختلافات مردم، خارج از سازوکار قضایی یکی از اقداماتی است که می‌تواند از طریق مبلغان به‌عنوان یکی از گروه‌های مرجع اجتماعی انجام پذیرد.

همگرایی گروه‌های سیاسی

- شرایط نامناسب اقتصادی فضای مناسبی برای انتقادات تند و تخریبی گروه‌های سیاسی می‌باشد. اما در شرایط جنگ اقتصادی همگرایی گروه‌های سیاسی برای مقابله با تحریم‌ها می‌تواند علامت قوی به مردم و کشورهای خارجی به نشانه اتحاد و در یک جبهه بودن گروه‌های سیاسی ارایه نماید و دشمن را از ادامه فشارهای بیشتر اقتصادی ناامید نماید.

حمایت از دولت

- بیشترین فشار در امور اجرایی برای مقابله و پیشگیری از آثار تخریبی تحریمها بر دوش دولت می باشد. حمایت صریح مقام معظم رهبری از دولت، در شرایط نشان از ضرورت حمایت دولت برای پیشبرد اقدامات و برنامه های مقابله با تحریمها می باشد. دولت بسته هایی را برای مقابله با تحریمها تهیه و مرتباً آنها را روزآمد می نماید.

بهره‌گیری از ظرفیت مردم‌محوری اقتصاد

- یکی از مشکلات در دوره تحریم‌ها تحدید فعالیت‌های بخش خصوصی به بهانه تنظیم بازار و مقابله با گران‌فروشی یا احتکار می‌باشد. ضمن لزوم و تأکید بر ضرورت تنظیم بازار و مقابله با متخلفان اقتصادی، تحدید بخش خصوصی و افزایش قدرت دولت در بازار هدایت اقتصاد ملی در مسیر ناصحیح و در جهت راهبردهای جنگ اقتصادی می‌باشد. حمایت از فعالیت‌های بخش خصوصی (در چارچوب اصل ۴۴) در مواجهه با انتقادات معقول اقتصادی برای تداوم کارآمدی اقتصاد ملی حیاتی و ضروری می‌باشد.

حمایت از تولید ساخت داخلی

- برخی از اقلام وارداتی کشور امکان تولید اقتصادی آنها در داخل وجود دارد و تحریم‌ها فرصت مناسبی برای داخلی‌سازی آنها می‌باشد. تشویق مردم به استفاده از محصولات داخلی، کلید اصلی داخلی‌سازی محصولات وارداتی می‌باشد.

تحکیم و گسترش همکاری‌ها با همسایگان

- منزوی‌سازی اقتصاد ایران از طریق قطع و کاهش ارتباط دیپلماتیک و اقتصادی ایران با سایر کشورها می‌باشد. ایجاد تنش هدفمند توسط برخی از کشورها برای بهم‌زدن ارتباط ایران با سایر کشورها از طریق بالا بردن سطح حساسیت‌های اجتماعی و ایجاد شایعه و دروغ نیازمند تدابیر و اقدامات تبلیغی و اقناعی در سطح افکار عمومی است. تحکیم و گسترش همکاری با همه کشورها به‌ویژه همسایگان می‌تواند در خنثی‌سازی این اهداف نقش داشته باشد.

بَا تَشْكُر

پیوست:

تبدیل امریکا به رقیب ایران در بازار نفت

سوال:

**چرا صفر نمودن صادرات نفت خام ایران
هدف گذاری شده است؟**

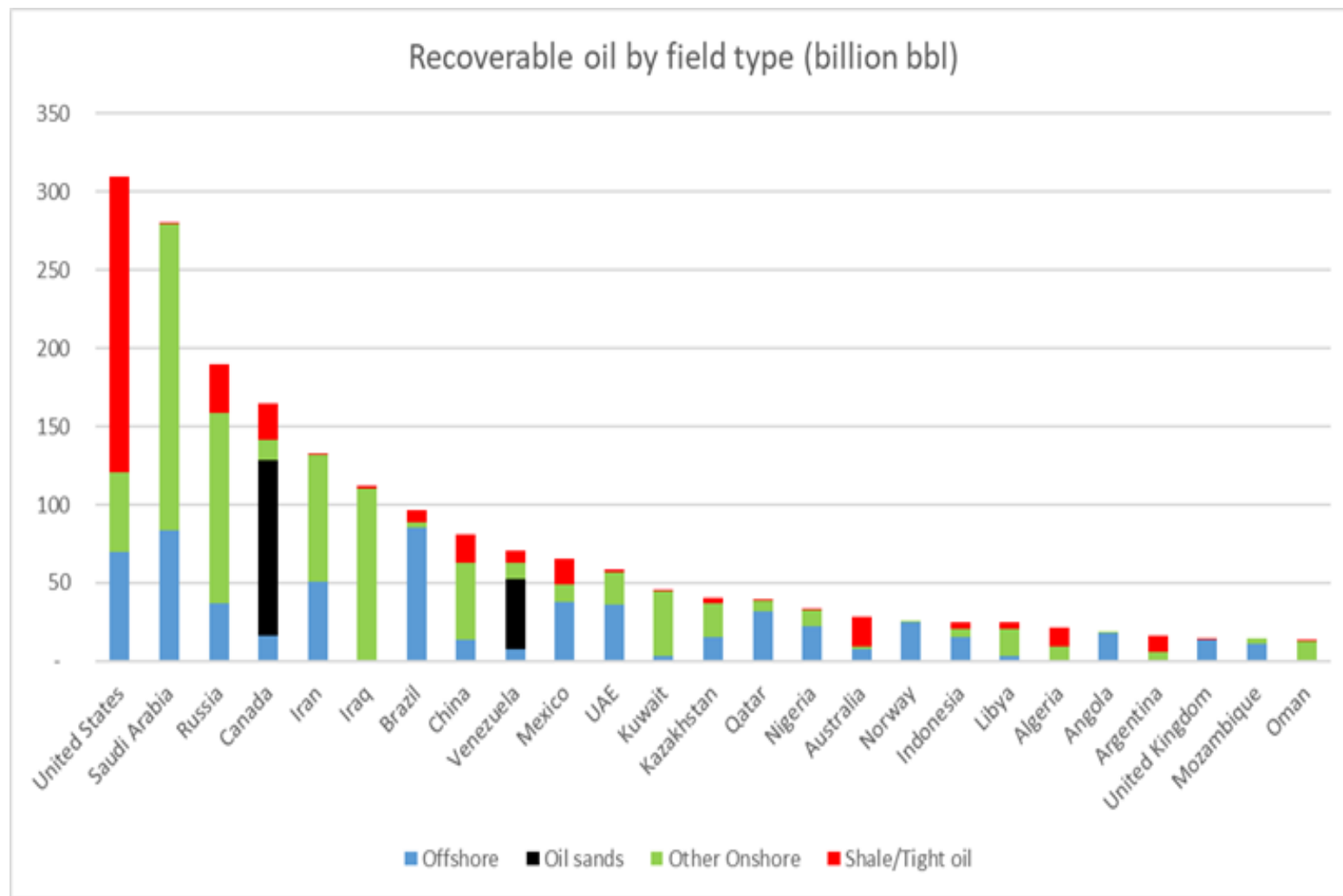
پاسخ:

ایجاد بازار برای صادرات نفت خام توسط ایالات متحده

صادرات نفت و گاز توسط ایالات متحده

طی سال‌های اخیر، امریکا با توسعه فناوری استخراج نفت و گاز شیل با افزایش قابل ملاحظه در تولید نفت و گاز مواجه شده و با لغو قانون ممنوعیت صادرات نفت و گاز، در حال تبدیل شدن به یکی از بزرگترین صادرکنندگان انرژی جهان است. تغییر استراتژی انرژی امریکا در دولت ترامپ از بزرگترین تولیدکننده انرژی جهان به بزرگترین صادرکننده انرژی جهان به یمن افزایش تولید نفت و گاز شیل تحول راهبردی در حوزه انرژی در سطح جهان می‌باشد. به بیان دیگر در دوره جدید امریکا به‌عنوان یک صادرکننده انرژی به‌عنوان یکی از رقبای ایران در بازار انرژی ظهور نموده است.

افزایش ذخایر قابل برداشت ایالات متحده و پیشی گرفتن این کشور از عربستان و روسیه به عنوان دارا بودن بزرگترین حجم ذخایر نفتی در جهان

ایالات متحده پیشرو نفت قابل برداشت در جهان

۳۱۰ بشکه نفت قابل برداشت در ایالات متحده که ۵۰ میلیارد بشکه در سال گذشته بدان اضافه شده است. براساس گزارش موسسه ریستاد انرژی آمریکا بار دیگر بزرگترین دارنده نفت قابل برداشت در جهان گردیده است که از عربستان سعودی نیز پیشی گرفته است. براساس گزارش موسسه ریستاد، این افزایش قابل ملاحظه از نفت قابل برداشت در ایالات متحده در سال گذشته عمدتاً به دلیل افزایش عملیات شکست هیدرولیکی در حوضه پرمین است. حجم ذخایر قابل برداشت حوضه تگزاس در حدود ۱۰۰ میلیارد بشکه نفت است که ۹۰ درصد آن از نفت شیل است.

عربستان سعودی قبل از این افزایش یکباره آمریکا، با حدود ۲۴۶ میلیارد بشکه در صدر کشورها قرار داشت.

خروج ایالات متحده و بازار انرژی

- کاهش صادرات نفت خام ایران و ایجاد بازار برای صادرات نفت شیل ایالات متحده
- افزایش قیمت نفت خام و به صرفه شدن افزایش تولید نفت شیل ایالات متحده
- زیان اتحادیه اروپا و چین از افزایش قیمت نفت خام توسط ایالات متحده
- کسب سود در دوره میان مدت توسط روسیه از قیمت‌های بالای نفت خام؛ ضربه به روسیه در بلندمدت به علت تحریم‌های تأمین مالی و محدودیت دسترسی به فناوری توسط شرکت‌های روسی به علت موضوع الحاق کریمه

مأخذ

- بخشی از مطالب فوق از کتاب «هنر تحریم‌ها، نگاهی از درون میدان» نوشته ریچارد نفیو است. این کتاب در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ترجمه شده است.
- نفیو، مسئول تیم طراحی تحریم‌ها علیه ایران، در دوره دوم اوباما و چهره اصلی تیم پشتیبان مذاکره‌کنندگان این توافق در امور تحریم‌ها در وین بوده است. نفیو پیش از آن، به مدت ده سال مسئول امور ایران در شورای امنیت ملی در کاخ سفید و قائم‌مقام هماهنگی سیاست تحریم در وزارت خارجه ایالات متحده بوده است.